

ПРИКМЕТНИК У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ: навчальні вправи, творчі завдання

Антоніна МОВЧУН, канд. пед. наук,
доцент Київського університету імені Бориса Грінченка

Тема “Прикметник” є наскрізною в курсі “Українська мова” у початковій школі. Слова цієї частини мови роблять людське мовлення точним, емоційним, увиразнюють думки та почуття. Саме цю важливу роль прикметників і треба насамперед показати учням молодших класів, аби привернути їхню увагу до багатства й розмаїття рідної мови, навчити розрізняти, граматично правильно і доречно з точки зору семантики й емоційної виразності вживати слова — назви ознак у власному писемному та усному мовленні.

Пропонуємо добірку завдань і методичні рекомендації щодо організації роботи з вивчення прикметників у 2–4-му класах.

Відкриття ролі прикметників у мовленні

На першому уроці з теми “Прикметник” і в 2-му, і в 3-му, і в 4-му класі розмову про слова — назви ознак слід розпочинати із зіставлення двох (навіть трьох) текстів: перший — без жодного прикметника, а другий і третій насичені словами-ознаками.

Наприклад

I текст

... галявину пестило ... сонце. Вона, ніби килимом, вкрилася ... травкою та ... квітами. ... кленочки й ... берізки тріпотіли своїми ... листочками під подихом ... вітру. А він аж нагинав їх до ... землі й поспішав далі. Йому потрібно було поцілувати ще стільки ... листочків! І рознести ... запах ... лісу по ... полях.

II (III) текст

Широку лісову галявину пестило *тепле, лагідне весняне (яскраве осіннє)* сонце. Вона, ніби килимом, вкрилася *шовковою (сухою)* травкою й *ніжними першими (останніми осінніми)* квітами. *Молоді стрункі* кленочки й *тендітні* берізки тріпотіли своїми *зеленими (жовтими)* листочками під подихом *весняного (осіннього)* вітру. А він аж нагинав їх до *теплої (холодної)* землі й поспішав далі. Йому потрібно було поцілувати ще стільки *ясно-зелених (жовтих, червоних)* листочків! І рознести *п'яний (терпкий)* запах *весняного (осіннього)* лісу по *ніжно-оксамитових (голих)* полях.

Проаналізувавши перший текст (без прикметників), учні зроблять висновок, що він сухий, безбарвний і неточний: за ним не можна визначити, про яку

пору року йдеться, не відчуваємо ми і ставлення автора до написаного.

Далі учні отримують завдання прочитати другий текст — спочатку з прикметниками, що дали авторіві змогу описати весняний пейзаж, а потім із прикметниками в дужках, за допомогою яких можна змалювати осінню природу. Діти списують другий текст за варіантами (опис весняного лісу — *I варіант*, осіннього — *II варіант*), підкреслюють прикметники. Творчим учням можна запропонувати складніше завдання: списати перший текст, самостійно добираючи і вставляючи на місце крапок прикметники, що нададуть опису осіннього, літнього, зимового чи весняного колориту. У процесі обговорення текстів школярі роблять висновок про роль прикметників: це справді слова, які є оздобою мовлення. Вказуючи на ознаки предметів, вони передають і наше ставлення до них, емоції нашого сприйняття.

Роль прикметників можна також показати за допомогою загадок.

Наприклад

- Біла латка, чорна латка по дереву скаче. (Сорока).
- Маленький хлопчина у сірій свитині по дворах стрибає, крихти збирає. (Горобець).
- Довгі ноги, довгий ніс, по болоту ходить скрізь. (Лелека).
- І червона, й соковита, та гірка вона все літо. Припече мороз — вона стала добра і смачна.

(Калина).

- Мов маленький м'ячик, висить, а не скаче, Рум'яне, гладеньке, на смак солоденьке. (Яблуко).
- Дерев'яний та довгенький, маю носик
я гостренький.

На білому слід лишаю, усіх діток потішаю. (Олівець).

Відгадавши загадки, учні назвуть прикметники (слова-ознаки), що характеризують предмети-відгадки, які допомогли їм здогадатися, про що йдеться.

Формування початкового уявлення про прикметник як частину мови

Вивчення прикметника в початковій школі побудовано за лінійно-концентричним принципом, що передбачає поступове ускладнення знань з кожним етапом вивчення (у кожному наступному класі). Якщо в період опанування грамоти діти навчалися розрізняти слова — назви ознак і ставити до них питання: який?, яка?, яке?, які?, — то в учнів **2-го класу** педагог має сформулювати початкове уявлення про частини мови, вміння визначати їх за питаннями, на які вони відповідають.

Програма передбачає такі аспекти вивчення прикметника в 2-му класі:

- встановлення зв'язку прикметника з іменником;
- практичне змінювання прикметників за числами та родами;
- групування прикметників за їхнім лексичним значенням: назвами кольорів; розмірами предметів; ознаками, пов'язаними з порою року; матеріалами, з яких виготовлено предмет;
- уміння знаходити серед прикметників слова з подібним і протилежним значенням;
- утворювати словосполучення іменників із прикметниками.

Отже, у 2-му класі вводять термін "прикметник" і дають учням уявлення про прикметники як слова, що називають прикмети, ознаки предметів і відповідають на питання який?, яка?, яке?, які?.

Одне з важливих завдань учителя в цей час — домогтися, щоб діти вміли **добирати слова-ознаки до предметів та визначати характер цих ознак** (колір, смак, розмір тощо). Для формування такого вміння ефективною буде наступна вправа.

- Прочитайте словосполучення іменників — назв предметів і прикметників — їхніх ознак.

Трава (яка?) шовкова, зелена, торішня, духмяна, висока, прибережна.

Огірок (який?) довгий, зелений, молоденький, свіжий, гіркий, хрумкий.

Листок (який?) круглий, кленовий, березовий, жовтий, верхній, старий.

Апельсин (який?) соковитий, солодкий, жовтогарячий, круглий.

Хмари (які?) легкі, далекі, пухнасті, чорні, важкі.

Сонце (яке?) ранкове, яскраве, сліпуче, велике, веселе.

Небо (яке?) чисте, нічне, високе, блакитне, сіре, похмуре.

Чашка (яка?) глиняна, мамина, нова, красива.

Дерево (яке?) високе, товсте, старе, далеке.

Спільно з учнями педагог з'ясовує характер ознак, на які вказують прикметники, і виділяє, зокрема, такі з них:

кольору — білий, блакитний, рожевий, синій, жовтий;
віку — старий, юний, давній, молодий, старовинний;
смаку — гіркий, солоний, кислий, солодкий, терпкий;

запаху — духмяний, запашний, ароматний, квітковий;

матеріалу — дерев'яний, кам'яний, металевий, скляний;

приналежності особі — учительський, мамина, братове, сестрина;

зовнішні прикмети — смаглявий, високий, низький, товстий, худенький;

внутрішні властивості — сердечний, ніжний, лагідний, сумний, суворий;

ознаки за місцем — прибережний, міський, лісовий, польовий, річковий;

ознаки за часом — ранковий, денний, нічний, полудневий, тижневий;

ознаки за розміщенням у просторі — далекий, верхній, нижній, близький, лівий, правий.

Уміння **добирати прикметники різних лексичних груп** закріплюють за допомогою серії завдань.

- Порівняйте предмети за їхніми ознаками. Підкресліть прикметники.

Стіл дерев'яний, а ніж металевий. Дорога широка, а стежка вузька. Річка тиха, а струмок гомінкий. Апельсин круглий, а банан довгий. Папір білий, а олівець чорний. Лебідь білий, а крук чорний. Тополя висока, а калина низька.

- З'єднайте стрілочкою прикметники з іменниками, враховуючи лексичне значення (робота в парах).

дзвінкий	хліб
дерев'яний	день
сонячний	струмок
свіжий	стіл
житне	вода
прозора	поле

Під час опрацювання теми "**Прикметники, близькі і протилежні за значенням**" можна запропонувати другокласникам виконати низку завдань.

- Доберіть до поданих прикметників близькі за значенням з довідки. Складіть три речення зі словосполученнями (на вибір).

Зима — холодна, ...
Мороз — лютий, ...
Сніжинка — чудова, ...
Ялинка — пухнаста, ...
Бурулька — гарна, ...

Довідка: міцний, кусючий, холодна, морозна, люта, струнка, молоденька, прозора, крижана, довга, красива, білесенька, загадкова, зеленокоса, легка.

- Згрупуйте прикметники, близькі за значенням до виділених.

Розумний, крикливий, акуратний, кмітливий, чепурний, тямущий, гомінкий, мудрий, **охайний**, шумливий, елегантний, гамірний, ошатний, розсудливий, щасливий, гучний.

Складіть три словосполучення *іменник + прикметник*.

- Прочитайте прикметники. Випишіть парами прикметники, протилежні за значенням.

Високий, люта, морозна, низький, добра, вечірній, холодне, тепле, спекотна, радісна, світлий, білий, темний, печальна, ліве, важке, праве, легке, ранковий, чорний, солодка, гірка.

Складіть речення на зіставлення двох предметів (зима — літо; цукерка — гірчиця), використавши прикметники, протилежні за значенням.

- Прочитайте текст. Випишіть з нього словосполучення іменників та пов'язаних з ними за змістом прикметників. Доберіть до прикметників протилежні за значенням.

Під самим лісом плинула вузька глибока річка. Змивала коріння старих дубів, холодила високий берег. Густі, дикі кущі відбивалися в її темній воді. А правим берегом вона горнулася до широкої рівнини. (За О. Кобилянською).

Формувати уміння **ставити питання до прикметників у різних формах роду й числа** допоможуть такі завдання.

- Утворіть від поданих прикметників чоловічого роду прикметники жіночого й середнього роду за схемою:

який? яка? яке? які?
білий біла біле білі

Високий, далекий, ясний, небесний, світлий, вечірній, чіткий, дощовий, річковий, піщаний, мамин, дзеркальний.

Усно доберіть до прикметників іменники, утворіть словосполучення.

- Змініть подані прикметники з форми "один" (одна, одне) на "багато" (за зразком?).

Зразок: сірий — сірі.

Казкова, світлий, давнє, дитячий, ігровий, добра, сердечне, людяний, шкільна, науковий, совісна, чудове, історичне, київська, зимовий, осіннє.

Доберіть іменники, утворіть три словосполучення *іменник + прикметник* (на вибір).

- Спишіть текст, на місці крапок вставте пропущені закінчення прикметників,

узгодьте їх з іменниками в роді й числі. Визначте число прикметників.

Росло в лісі велик.. гілляст.. дерево. Весною воно вкривалось зелен.. листям, біл.. квітками. Прилітали до пахуч.. квіток бджоли і джмелі. Поселилися на дереві співуч.. пташки. Щовесни поверталися вони з тепл.. краю і весело щебетали: "Добр.. весни, рідн.. дерево". Радісно жилося гілляст.. дереву. Багато вірн.. друзів воно мало. (За В. Сухомлинським).

Розширення уявлень про лексичні й граматичні особливості прикметників

У 3-му класі програма відводить на вивчення прикметника 12 годин. На цьому етапі поглиблюють уявлення дітей про прикметник як частину мови. Учні спостерігають за вживанням прикметників у текстах, вчаться використовувати в мовленні прикметники-синоніми й антоніми, прикметники в сполученні з іменниками в прямому і переносному значенні, складати загадки про предмети за допомогою прикметників, що характеризують предмети-відгадки.

Третьюкласники засвоюють **відомості про змінювання прикметників за родами й числами в сполученні з іменниками**. Для закріплення цих знань доцільно запропонувати дітям відповідне завдання.

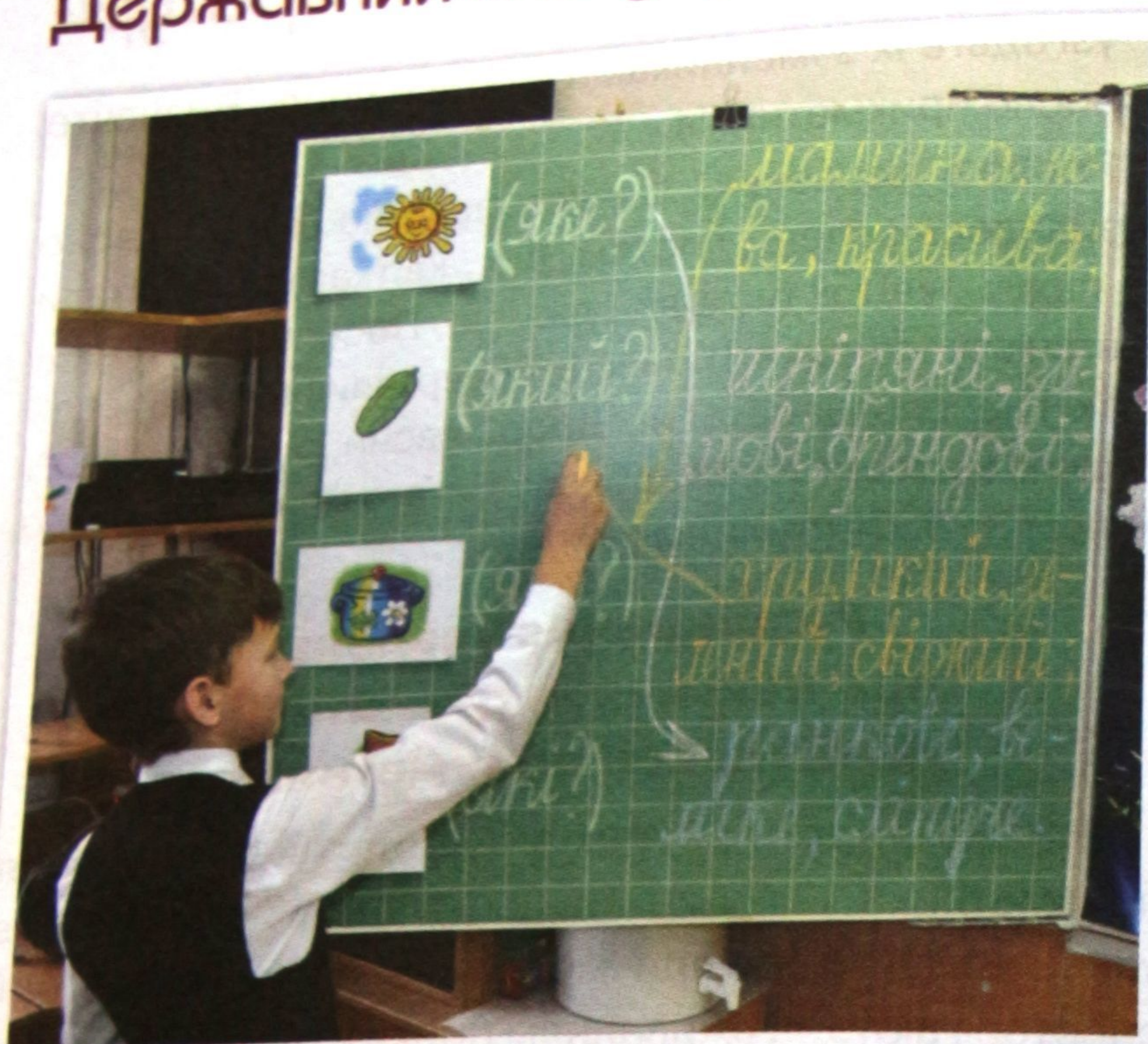
- Випишіть з тексту словосполучення прикметників з іменниками і встановіть зв'язок між прикметниками й іменниками (рід та число).

Сухе листя дощем спадало з дерев. Під ногами шелестіли великі замети жовтого листя. Насті сподобався той тихий шелест. Вона зумисне розривала ногами купи сухого листя. Її вражала розкішна картина осінньої природи... Йшла під сонячним промінням і чистим блакитним небом по жовтому листяному килиму. (За М. Коцюбинським).

**Були б зима і літо геть однакові,
Якби не те, що різні в них ознаки.**

(Це та наступні фото надіслала Л. Бондар,
Український коледж ім. В. О. Сухомлинського)

Прикметника прикмети добре знаю,
Предмет з ознаками без помилки з'єднаю

Уміння визначати зв'язок прикметників з іменниками формуватиме таке завдання.

- Доберіть прикметники до іменників. Складіть словосполучення. Вкажіть головне і залежне слова.
Ранок, роса, соняшника, стежка, до саду, під вишнею, птахи, квіти, яблуна, чорнобривців.

Складіть з утвореними словосполученнями текст-розповідь "Мій літній ранок".

Оскільки основною змістовою лінією в навчанні мови є комунікативна, то програма значне місце відводить роботі з прикметниками-синонімами, прикметниками-антонімами, складанню з прикметниками текстів різних стилів (художнього та науково-популярного), загадок.

Тема "**Уживання прикметників у прямому і переносному значеннях**" є для учнів дуже цікавою й емоційно наповненою. Вона збагачує мовлення, естетичні чуття дітей. До цієї теми можна дібрати багато цікавих завдань.

- Утворіть словосполучення, узгодивши прикметники з іменниками.

Гострий (зір, біль, ніж, погляд, зуби, словечко, колючка, голка).

Золотий (годинник, серце, голос, руки, колосся, осінь, листя, сонце, каблучка, сережки).

Солодка (груша, слово, ліки, яблуко, почуття, мрії).

Свіжий (хліб, новини, вітер, погляд, квіти).

Випишіть спочатку словосполучення з прикметниками, вжитими у прямому значенні, а потім — із прикметниками, вжитими в переносному. Складіть художній текст із словосполученнями, складеними зі слів останнього рядка.

- Доберіть до прикметників іменники так, щоб утворилися словосполучення з прикметниками, вжитими в переносному значенні.

Прикметники: чиста, добра, сонячний, солов'їний, лютий, сивий, легке, міцний.

Іменники: вода, страва, совість, бабуся, погляд, промінь, завдання, дід, снідання, горішок, мороз, голос, зайчик.

Складіть три речення з утвореними словосполученнями (на вибір).

- Спишіть словосполучення прикметників з іменниками у дві колонки:

1) словосполучення, у яких прикметники вжито в прямому значенні;

2) словосполучення, у яких прикметники вжито в переносному значенні.

Залізна лопата, залізна людина, золотий промінь, золотий перстень, вовчі сліди, вовчі сльози, лисяча шуба, лисяча вдача, гаряча вода, гаряча вдача, свіжий хліб, свіжа газета, ведмежа шкура, ведмежа послуга.

Складіть три речення з утвореними словосполученнями (на вибір).

Роботу з прикметниками-антонімами й прикметниками-синонімами можна зробити більш цікавою, запропонувавши дітям таку вправу.

- Доберіть антоніми до прикметників у словосполученнях.

Легкий мішок, легке завдання; м'який хліб, м'який характер; гострий ніж, гострий погляд; теплий вітер, теплий усміх; солодка вишня, солодке життя.

Підкресліть словосполучення з прикметниками, вжитими в переносному значенні.

Учням подобається **працювати із загадками** — розгадувати їх і складати самостійно, влаштовувати конкурси на кращу загадку, та самостійне складання загадок — справа непроста і потребує підготовчої роботи. Спершу варто запропонувати дітям вставити на місці крапок прикметники — ознаки предмета, що "заховався", а вже потім самостійно складати загадки, використовуючи подані прикметники.

- Вставте в загадках на місці крапок прикметники — ознаки предметів-відгадок.

У неї ... шубка і хвостик ..., як шило. (Мишка). ..., як мед, і ..., як лід. (Морозиво). У нього ... вуха, ... хвіст і ... шубка. (Зайчик). Воно ..., ..., ... (Сонце). По ... морю ... човен пливе. (Місяць).

- Складіть загадки, використавши прикметники, що описують ознаки відгадок (завдання в групах).

Про домашніх тварин

Ряба, рогата, лагідна.

М'який, пухнастий, ласкавий.

Про лісових мешканців

Руда, пухнаста, швидка, красива, прудка.

Хитра, улеслива, пишнохвоста.

Хижий, сірий, злий, голодний.

Полохливий, довговухий, сірий, прудкий, куцохвостий.

Про овочі та фрукти

Довгий, зелений, соковитий.
Круглий, смугастий, солодкий.
Овальна, жовта, солодка, запашна.
Кругла, червона, кисло-солодка.
Оранжевий, круглий, солодкий.

Визначення роду та числа прикметників не викличе у дітей труднощів, якщо у них сформовано вміння аналізувати словосполучення з іменників і пов'язаних з ними прикметників. Тоді вони на власному досвіді переконаються, що кожен прикметник може набувати форм чоловічого, жіночого й середнього роду залежно від іменника, з яким він зв'язаний у реченні, і щоб визначити рід, число й відмінок прикметника, слід визначити рід, число та відмінок пов'язаного з ним іменника.

Знання учнів будуть міцними й ґрунтовними, якщо цих висновків вони дійдуть самотійно, в результаті мовних спостережень та виконання низки вправ.

- Прочитайте текст. Випишіть виділені словосполучення прикметників з іменниками. Визначте рід, число і відмінок прикметників.

З **чорного чернігівського бору** хлопці вийшли на **низький берег** Дніпра. Перед ними за Дніпром з'явилась невимовно **чудова панорама** Києва. На **високих горах** скрізь стояли церкви, дзвіниці. Неначе свічі, вони палали проти **ясного сонця золотими верхами**. Саме проти їх стояла лавра й лисніла **золотими верхами й хрестами**, наче букет **золотих квіток**. А там далі, на **високому шпилі**, стояла церква **святого Андрія**. Поділ наче плавав на **синій прозорій воді** зі своїми церквами й будинками. (За І. Нечуєм-Левицьким).

- Спишіть текст. Підкресліть словосполучення прикметників з іменниками. Визначте рід, число і відмінок прикметників.

Розляглася в полі зима, розпустила сиві косми. Служать їй вірні слуги — колючий вітер та пекучий мороз. Обидва сердиті.

Колючий вітер листя з дерев обтрусив, а пекучий мороз скував землю і річки крижаними оковами, по снігових просторах шає. (За О. Осипенком).

Відмінювання прикметників

У 4-му класі, крім поглиблення знань про змінювання прикметників за родами й числами, учні вивчають (за таблицями) відмінювання прикметників у сполученні з іменниками в однині та множині. Вони зіставляють закінчення прикметників з основою на твердий і м'який приголосний, визначають відмінки прикметників за відмінками іменників, за своєю правилами вимови й написання прикметників на -ський, -зький, -цький. У них формується вміння використовувати прикметники в мовленні для його збагачення.

Під час виконання навчальних вправ четверто-класники користуються таблицями відмінювання,

поданими у підручнику. Щоб сформувати **орфографічну грамотність школярів**, необхідно привернути їхню увагу до кінцевого приголосного основи. Він може бути твердим або м'яким: зелений, вечірній. Якщо кінцевий приголосний м'який, у деяких відмінках перед закінченням прикметників пишеться м'який знак.

При цьому треба звернути увагу дітей на те, що написання деяких прикметників залежить від їхнього значення. Наприклад, прикметники **дружний** (зв'язаний дружбою; такий, що здійснюється одночасно, узгоджено, злагоджено) і **дружній** (той, що належить другові; заснований на дружбі, взаємній прихильності; який виражає прихильність, довір'я, дружелюбність).

Отже, перед відмінюванням прикметників слід поправляти учнів в умінні визначати кінцевий приголосний основи. Для таких вправ беремо прикметники у початковій формі, тобто чоловічого роду в називному відмінку.

- Прочитайте загадки. Відгадайте. Випишіть прикметники. Запишіть їх у початковій формі. Позначте основу, визначте кінцевий приголосний — твердий чи м'який.

Узимку чорний, навесні й улітку — зелений, а восени — жовтий. (Ліс). Тепле й лагідне з неба сміється, яскраве проміння на землю летіє. (Сонце). Легенькі, пухнасті, біленькі. На руки сідають — сльозами стікають. (Сніжинки).

- Прочитайте текст. Випишіть з нього прикметники, за допомогою яких описано птаха серпокрильця. Запишіть їх у початковій формі. Позначте основу прикметників, визначте їх рід, число і відмінок.

Серпокрильці — дуже крикливі та компанійські птахи. Селяться вони невеликими колоніями. Пір'я у серпокрильця темне з металевим полиском. Його забарвлення різноманітне: від темно-коричневого та бурого до темно-сірого. Тільки під дзьобом проступає світла пляма. Дуже довгі та вузькі крила серпоподібно вигнуті, хвіст короткий, роздвоєний. Дзьоб у птаха короткий, з дуже широким розрізом рота. Ноги світло-бурі, короткі, але дуже сильні. Очі темно-бурого кольору, дзьоб чорний.

Серпокрильця визнали птахом 2014 року.

- Складіть опис журавля за поданим початком і прикметниками з довідки.

Журавель сірий — великий довгоногий птах, що мешкає в Європі й Азії. В Україні він гніздиться на Поліссі. Полюбляє лісові болота та долини річок. У нього...

Довідка: темно-сіре оперення, струнке тіло, довга шия, біла смужка на шиї, ноги довгі, чорні, крила широкі, Червона книга, прямий сильний дзьоб, рідкісний птах.

- На основі загадок складіть опис білочки, а потім метелика. Підкресліть прикметники, визначте їх рід, число й відмінок (завдання на вибір).

Чемпіонка у стрибках по деревах, по гілках,
Вся руда, пухнастий хвіст, рідний дім для неї — ліс.
Хто крилатий, гарний, гожий,
На прекрасну квітку схожий,
Має довгий хоботок,
П'є нектар ним із квіток?

Закріпити знання учнів про **відмінкові закінчення прикметників** допоможуть такі вправи.

- Спишіть словосполучення, вставляючи на місці крапок у закінченнях прикметників букви **и** або **і**:

Джерельн...й воді, тих... ночі, струнк...х юнаків, чітк...ми інструкціями, глух...й кут, сторонн...м людям, тьмян...ми вечорами, скрипуч...м голосом, весел...й дівчині, широк...х степів, рівненьк...стежки, свіж...ми овочами, братов...діти, добр...м словом, дідов...х казок, у цікав...х книжках.

- Спишіть прислів'я, вставляючи закінчення. Визначте відмінок прикметників. Підкресліть прикметники-антоніми.

Мал...праця краща за велик...безділля. Праця має гірк...корінь, та солодк...плід. Правда гірк..., а брехня солодк...Гірк...робота, а хліб солодк...Краще близьк...сусід, аніж далек...брат. З велик...хмари мал...дощ буває. Повн...колос до землі гнеться, а порожн...вгору пнеться.

- Доберіть з довідки прикметники і заповніть пропуски у вірші.

Українська рідна мова
Щира, світла і ...
Ніжна-ніжна, пелюсткова.
Ти багата і барвиста,
І дзвінка, і ...,
І буденна, і святкова,
Мово наша ...
І свята, і найрідніша,
І для слуху наймиліша.
Ти така ясна, чудова,

Мово наша ...
У тобі глибінь кринична,
Ти близька для нас і звична.
І весела, і завзята,
Ти дотепна і ...
(Н. Красоткіна)

Довідка: казкова, промениста, калинова, веселкова, крилата.

Випишіть прикметники, поставте їх в орудному відмінку однини, а потім — у називному відмінку множини. Позначте закінчення.

Завдання для тематичної перевірки знань з теми "Прикметник"

2-й клас

1. Гра "Так чи ні?"

Прикметник відповідає на питання **хто?**, **що?**.

Прикметник означає дію.

Прикметник відповідає на питання **який?**, **яка?**, **яке?**, **які?**.

Прикметник виступає у реченні другорядним членом.

Прикметник пов'язаний з іменником у роді, числі й відмінку.

Прикметник змінюється за числами.

Прикметник змінюється за відмінками.

2. Поширте текст прикметниками. Створіть два пейзажі: осінній і літній.

Пішов ... дощ. ... краплі падали з ... неба. Вони вмивали ... листочки і ... траву. ... дощ навів ... думки. Так хотілося подивитися на ... луки і ... сад!

3. Виберіть словосполучення, у якому прикметник уживається в переносному значенні.

- А чиста вода
- Б чиста рука
- В чиста совість

4. Підкресліть слова, що відповідають на питання **який?**, **яка?**, **яке?**, **які?**.

Світанок, мужній, ручка, біла, важке, конвалія, ясний, сміливий, морозна, сумне, глибоке, ранок, олівець, писати, вірш, біжить, вечірне, розповісти.

5. Прочитайте прислів'я. Випишіть із них прикметники-антоніми.

З брудної води ще ніхто чистим не вийшов. Мала вода, а великий шум. Не виливай каламутну воду, доки чистої не найдеш. День довгий, а вік короткий. Добрим словом мур проб'єш, а лихим і в двері не ввійдеш. За грубе слово не сердься, а на ласкаве не здавайся. Лагідні слова роблять приятелів, а гострі слова — ворогів.

6. Спишіть словосполучення, розкривши дужки. Визначте рід і число прикметників.

- Синя (хустка, небо, костюм).
- Новий (завдання, подія, час).

У парі ефективність значно вища,
Та й працювати разом веселіше

Безкрай (степ, дорога, поле).
Зелений (олівець, листя, діброва).
Прозорий (повітря, завіса, лід).

3-й клас

1. Виберіть рядок, у якому всі прикметники вжито у жіночому роді.

А синім, густою, лагідної, чемній
Б холодної, польовою, добрій, сонячної
В морській, пишною, мудрого, веселим
Г дорожнім, лісовою, крилатий, степовим

2. Складіть і запишіть словосполучення спочатку з прикметниками, вжитими в прямому значенні, а потім — у переносному.

Солодке (слово, яблуко), тепла (зустріч, весна, хустка), чисті (руки, думки), шовкова (коса, хустка).

3. Складіть опис сонечка на основі загадки.

Що це за жучок? Яскравий, моторний, спинка червона, у крапочку чорну. Сам симпатичний, хоча і маленький, гарний на вроду він та веселенький.

4. Складіть опис синички на основі загадки.

Пташка невеличка, в неї білі щічки, сірі лапки, чорна шапка, фартушок жовтенький, голосок тоненький.

5. Виберіть рядок, у якому написані закінчення прикметників середнього роду в називному відмінку однини.

А -ий, -ій
Б -а, -я
В -е, -є

6. Прочитайте текст, розкриваючи дужки. Визначте рід, число й відмінок прикметників.

Цвітанка дивилася, як вкладалося спати (вересневий) сонце. Пустун-вітерець затріпотів у (сивий) кроні (старий) клена. І на землю впало аж п'ять (золотавий) листочків. Знову осінь... Дівчина любила цю (жовтокосий) королеву яблук і горіхів, любила (сріблястий) ниточки павутинок, (сумноокий) (осінній) блакить і (сірий) мелодії дощів ... Але... (За З. Живкою).

4-й клас

1. Виберіть рядок, у якому всі прикметники при відмінюванні перед закінченням мають знак м'якшення.

А тьмяний, зелений, вечірній, добрий
Б високий, м'який, білий, задній
В житній, сьогоднішній, новітній, середній
Г весняний, маленький, торішній, ручний

2. Поставте подані словосполучення в давальному, орудному та місцевому відмінках. Позначте закінчення.

Сліпуче сонце, гаряча каша, висока круча, рання груша, вовча зграя, лисяча нора.

3. Прочитайте текст. Спишіть його, на місці крапок вставте пропущені закінчення прикметників, узгодьте їх з іменниками в роді й числі. Визначте число прикметників.

Старезн..., густ..., предковічн... ліс на Волині. Посеред лісу простор... галява з плакуч... березою і з велик... прас-тар... дубом. Галява скраю переходить в зелен... драго-вину. То береги лісов... озера, що утворилося з лісов... струмка. Саме озеро — тиховод..., вкрите ряскою та ла-таттям, але з чист... плесом посередині. Містина вся дик..., таємнич..., але не понур..., — повна ніжн..., задум-ливої поліськ... краси. Провесна. (За Лесею Українкою).

4. Від іменників у дужках утворіть прикметники на -цький, -зький, -ський.

(Вінниця) область, (море) берег, (козак) шабля, (Україна) пісня, (юнак) завзяття, (завод) гудок, (Кременчук) фірма.

5. Прочитайте текст, розкриваючи дужки. Визначте рід, число й відмінок прикметників.

Синьоочка

(Казка)

У (тиха) лощині, під (стара) (розлога) вербою, була собі маленька чиста криничка. Її звали Синьоочка. (Кришталевий) вода вдень і вночі, влітку і взимку струменіла з кринички. Вода була така (чудовий), така (прозорий)! (Кучерява) хмарки щоранку, ніби в дзеркало, дивилися в Синьоочку. У (спекотний літній) дні в криничці купалося Сонечко. Вночі на поверхні води разом із зірочками відпочивав (гостророгий) Місяць. Синьоочка була дуже (добрий). Вона з усіма дружила, усіх частувала (срібна прохолодна) водицею... За це всі птахи і звірі любили Синьоочку. І ще її любили за пісні, які вона співала в (нічна) тиші своїм (дзвінкий) голосом... Навіть (найчарівніший) співак Соловейко і той прилітав до кринички, сідав на (нижня) гілку (стара) верби і слухав, як Синьоочка співає. (За О. Дударевим).

6. Прочитайте прислів'я, розкриваючи дужки. Визначте рід, число й відмінок прикметників.

Пісенька (солодкий), але (короткий). Хоч (новий) птахи, та (старий) пісні. (Солов'їний) піснями ситий не будеш. Краще (солом'яний) згода, як (золотий) сварка. (Добрий) чоловік надійніший від (кам'яний) мосту. (Добрий) ім'я — (найкращий) багатство. Не дарунок (дорогий), а (дорогий) любов. ●

Анонс

Методичні рекомендації та добірку завдань з теми **“Синоніми”**, поради щодо **розвитку й збагачення мовлення** дітей упродовж навчання з 1-го до 4-го класу читайте у наступному випуску журналу “Учитель початкової школи”.

Передплатіть журнал “УПШ” до кінця року за старою ціною у будь-якому відділенні

Укрпошти або на сайті www.presa.ua

Індекс — 89869.

Попередні числа журналу можна придбати у видавництві, зателефонувавши:

(099) 376-35-36,

(044) 486-91-14, (044) 486-11-19